

PROFESIONALNA OSPOSOBLJENOST VJEROUČITELJA

RUDI PALOŠ
Vlaška 36
10000 Zagreb

Primljeno: 31. 1. 2001.
Pregledni članak
UDK 268:371.13

Sažetak

Autor govori o potrebi profesionalnosti vjeroučitelja podsjetivši na početku na značajke i posebnosti suodnosa učitelja i vjeroučitelja, školskog vjeronauka i župne kateheze, odnosno školskog vjeroučitelja i župnog katehete, imajući posebno na umu lik učitelja u školi općenito i njegovo zanimanje. Osim toga ističe posebnost i značajke zvanja, zanimanja, poziva i duhovnosti vjeroučitelja općenito i prema dokumentima crkvenog učiteljstva, posebnu ulogu vjeroučitelja svjedoka vjere kao i potrebu za daljnjim profesionalnim i teološkim osposobljavanjem. Primjer pripreme vjeroučitelja na Salezijanskom papirskom sveučilištu u Rimu i na Katehetskom institutu Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu pokazuje brojne srodnosti, ali i neke specifičnosti. Članak završava osvrtom na neka aktualna pitanja vjeroučitelja u Hrvatskoj danas, kao što su pripravnički staž, polaganje stručnih ispita, služba mentora i savjetnika.

Ključne riječi: vjeroučitelj, profesija, profesionalnost

0. UVOD

Vjeroučitelj u školi, a na određeni način, barem što se tiče njegove odgojiteljske uloge, i župni kateheta, u osnovi se nimalo ne razlikuje od bilo kojeg učitelja odnosno, ukoliko izvodi i vremenski i prostorno uređeno poučanje, ni od nastavnika bilo kojeg drugog predmeta.¹ Da bi se moglo odgovoriti na pitanje tko je i što vjeroučitelj te kako biti, postati i ostati dobar vjeroučitelj, a ne samo vjeronastavnik ili vjeropredavač, potrebno je prisjetiti se tko je i što je učitelj i koje je njegovo zanimanje, a zatim razmotriti i definiciju specifičnog odgoja u kojemu vjeroučitelj odgaja odnosno predmeta koji predaje.²

Kratice:

- EP = M. LAENG, *Enciclopedia pedagogica*, sv. V: Nääs – Ryle, La scuola, Brescia 1992.
DSE = J. M. PRELLEZO i dr., *Dizionario di scienze dell'educazione*, Elle Di Ci / LAS / SEI, Torino/Roma 1997.
OSP = A. MIJATOVIĆ (ur.), *Osnove suvremene pedagogije*, HPKZ, Zagreb 1999.

1 O posebnostima i temeljnim razlikama između učitelja i nastavnika usp. npr. M. POLIĆ, *Čovjek – odgoj – svijet. Mala filozofijskoodgojna razložba*, Kruzak, Zagreb 1997, posebice rasprava »Učitelj«, str. 183-184.

2 Ukoliko je riječ o župnom kateheti pitanje može biti analogno postavljeno tako da se upitamo čime se on zapravo bavi tj. koja je definicija te djelatnosti i radnji koje obavlja.

1. ŠKOLSKI VJEROUČITELJ I ŽUPNI KATEHETA

Srodnost područja ili pak ustaljene navike još uvijek nerijetko izjednačavaju po sebi srodna ali ipak različita područja kao što su npr. školski vjeronauk i župna kateheza odnosno uloge i poziv školskog vjeroučitelja i župnog katehete. Budući da su oba ova područja kao i oba poziva na više načina povezana sa školom općenito kao i s mjestom i ulogom bilo kojeg učitelja, bit će korisno još jednom ukratko podsjetiti na nekoliko osnovnih obilježja svakog od tih pojmova, kako bi ih se moglo još bolje povezati i razlikovati, poštujući upravo njihovu autonomnost i srodnost.

1.1. Školski vjeronauk i župna kateheza

Iako je rasprava o školskom vjeronauku i župnoj katehezi ne samo u svijetu nego i u nas više nego bogata i opširna, ipak se još ne može reći da je i konačno završena te da postoji npr. samo jedna i jasna definicija koja tumači te neosporno međudnosne stvarnosti. To je napokon i razumljivo jer njihovo određivanje zadire i u pojam odgoja i poučavanja, crkvene i građanske zajednice, ali je usko povezano i s konkretnom društvenom i religioznom situacijom u kojoj se to pitanje postavlja. Ovom prilikom podsjetit ćemo tek na nekoliko neospornih činjenica. Kada se govori o župnoj katehezi, riječ je o djelatnosti koja se odvija unutar konkretne zajednice vjernika. Tu zajednicu tvori određena skupina ljudi koju povezuje slobodno odabrana vjera i želja da tu vjeru žive i na određen način očituju u zajedništvu. Župna je kateheza odgoj u vjeri upravo te zajednice i ovisi o toj i takvoj zajednici. Ako se izuzmu određene uvjetovanosti i ograničenja koja su svojstvena organiziranom civiliziranom ljudskom društvu u kojem i mi živimo, onda ova odrednica može u ovom trenutku

biti dovoljna. Kada je riječ o školskom vjeronauku, on u našem hrvatskom konkretnom slučaju ima trostruko obilježje: riječ je o stvarnosti koja se odvija u školskom okružju i za koju u okviru međusobnog dogovora sporazumno vode brigu škola i školske vlasti, roditelji i učenici te određena crkvena tj. konfesionalna zajednica. Već ovako jednostavna i umnogomu okrnjena definicija ukazuje nam na to da je školski vjeronauk složena stvarnost koja ovisi o svim stranama spomenutog dogovora, a uže gledano to su školska i crkvena vlast i uprava.

I kada je riječ o župnoj katehezi i kada je riječ o školskom vjeronauku, spomenute djelatnosti uključuju određenu odgojnu sastavnicu pa prema tome i župna kateheza i školski vjeronauk moraju voditi računa i o odgojnim zakonima i o pedagogiji i njezinim zakonitostima.

Ovih nekoliko osnovnih postavki vodit će nas i u daljnjem razmišljanju o profesionalnoj osposobljenosti vjeroučitelja.

1.2. Učitelj i njegovo zanimanje

Budući da je školski vjeroučitelj ujedno i školski djelatnik, prisjetimo se na početku koje su oznake bilo kojeg učitelja odnosno čemu svaki učitelj mora težiti, kako bismo se zatim upitali kakav bi trebao biti školski vjeroučitelj u hrvatskoj školi na početku trećega tisućljeća.

1.2.1. Kompetencija i kompetentnost učitelja

Učitelju je općenito za vršenje njegove djelatnosti potrebna *materijalna* (što poučavati) i *formalna* (kako poučavati) kompetencija za koju učitelj treba biti pripravljen i osposobljen.³ Govoreći o učitelju,

3 Usp. L. PRENNA, *L'identità professionale dell'insegnante di religione. Una ipotesi*, u: »Religione e Scuola« 14 (1985-1986)1, 4-9.

nerijetko se, osim toga, postavlja i pitanje: »Koji je njegov zadatak? Treba li on prije svega formirati ili izabirati? *Odgajati* ili *poučavati*? A posebice: je li učitelj neki funkcionar koji obavlja određene zadatke ili je *menadžer*, je li kreativac ili birokrat? Je li profesionalac ili radnik koji ovisi o poslodavcu?«⁴ U vezi s time i u nas se postavlja pitanje: Je li učiteljstvo profesija, poluprofesija ili pak jednostavno zanimanje, odnosno, što je to zapravo profesija?⁵ Što je to zapravo *profesionalnost* odnosno *profesionalna osposobljenost* za neki posao? Jedni će reći: »Profesija je tehnička sposobnost, koju se može pokazati na rezultatima, a društveno kontrolirati po učincima«⁶, dok će drugi tvrditi: »Profesionalna osposobljenost je službeno priznavanje sposobnosti neke osobe da vrši određenu profesiju ili pak samo priznavanje posjedovanja svojstava koja su potrebna za vršenje nekog posebnog oblika djelatnosti«.⁷

1.2.2. Profesionalnost učitelja

Klasična sociologija profesija ističe *idealni tip* neke profesije koji je obilježen sljedećim svojstvima: »1. društvena važnost djelatnosti o kojoj je riječ; 2) *teoretsko-praktično obrazovanje na akademskoj razini*; 3) *sudjelovanje djelatnika u znanstvenom istraživanju za obnavljanje te djelatnosti*; 4) *specifična deontologija* u odnosima s klijentima i s kolegama, sukladno 5) istaknutom *samoodređivanju* u uređivanju djelatnosti i 6) redovitom obliku *udruživanja*, koje je jedinstveno i osjetljivo na javnu sliku te kategorije«⁸. Kada je riječ o učiteljima, oni se općenito identificiraju s obzirom na četiri odrednice: a) s obzirom na *subjekte* koje poučavaju; b) s obzirom na *sadržaj* ili predmet koji predaju; c) s obzirom na *formativne ciljeve*; d) s obzirom na *institucionalni kontekst*.⁹

Profesionalnost učitelja očituje se među ostalim i s obzirom na »njegovu sposobnost posredovanja *logičkog plana* u objektivnosti ustroja znanja [...] te na *psihološkom planu* u subjektivnosti kognitivnih procesa [...] posredstvom *didaktičkog plana* koji znanje donosi na dohvat učeniku prema njegovim potrebama i interesima«¹⁰.

Jedna od neizostavnih sastavnica obrazovanja učitelja u svijetu odavno je i *interkulturalni odgoj* koji se temelji na sljedećim osnovama¹¹:

- priprava za poštivanje odnosa među raznim narodima i subkulturama;
- uključivanje svih učitelja u određenoj odgojno-obrazovnoj ustanovi;
- poticanje solidarnosti s drugim narodima i manjinama;

4 V. BAGNOLI, *Professione insegnante*, Il Mulino, Bologna 2000, str. 18.

5 Usp. M. ŽIVKOVIĆ, *Pedagoška etika i njezine pretpostavke*, u: »Napredak« 141(2000)4, 485-494, posebno str. 486-489.

6 Usp. L. PRENNA, *L'identità professionale dell'insegnante di religione. Una ipotesi*, u: »Religione e Scuola« 14 (1985-1986)1, 4-9, ovdje str. 6.

7 N. ZANNI, *Abilitazione professionale*, u: *DSE*, str. 20-21, ovdje str. 20.

8 Usp. E. DAMIANO, *Professione docente*, u: *EP*, sv. V, st. 9435-9441, ovdje str. 9435. Ž. Šporer u vezi s istim predmetom iznosi sljedećih pet karakteristika: »1. stupanj razvijenosti osnovnih teorija i tehnika koje čine sistematski zaokruženu cjelinu i osnova su za profesionalno djelovanje; 2. stupanj monopola na stručnu ekspertizu; 3. stupanj prepoznatljivosti profesija od javnosti; 4. stupanj organiziranosti profesija; 5. stupanj razvijenosti profesionalne etike.« Ž. ŠPORER, *Sociologija profesija*, SDH, Zagreb 1990, str. 16 (citirano prema M. ŽIVKOVIĆ, *Pedagoška etika...*, str. 486).

9 Usp. E. DAMIANO, *Professione docente, nav. dj.* str. 9439.

10 P. VIOTTO, *Professore*, u: *EP*, sv. V, st. 9442-9446, ovdje str. 9443.

11 Osim ovih zadataka za učitelja, program upućuje i na formiranje učenika, na zajedničke kršćanske korijene Europe kao i na pozitivno zakonodavstvo Europske unije. Usp. A. GALINO CARRILLO, *La Formación del profesorado en Europa*, u: »Actualidad Catequética« 29(1989)143, 28-40.

- redovno kontaktiranje s obiteljima i okruženjem u kojem se škola nalazi;
- učenje stranih jezika.

1.2.4. Učiteljeva osobitost

Tko je dakle učitelj i koja je njegova profesija odnosno zanimanje? Iz mnoštva postojećih i prikladnih definicija izabiremo jednu koja će nam pomoći da jasnije shvatimo i specifičan predmet kojim se ovdje bavimo. »Učitelj je stručnjak koji organizira odgojno-obrazovni proces i svojim općim obrazovanjem, poznavanjem pedagoške, didaktičke, metodičke i psihološke njegove osnove, u zajedničkom radu s učenicima, ostvaruje cilj i zadaće odgoja i obrazovanja. [...] Zanimanje je ono čime se tko bavi – poziv, struka, profesija. [...] Zanimanje učitelj stoga možemo definirati kao svakodnevno obavljanje posla, kao skupa radnih zadaća radi ostvarivanja odgojnih i obrazovnih zadaća primjenjujući stečena znanja i praktične vještine u školskoj praksi«. ¹²

Učitelj pojedinac kao zasebna ličnost obilježen je svojim osobnim i pedagoškim osobinama, a to su:

- a) osobne odnosno ljudske učiteljeve osobine:
  - »želja za pomaganjem učenicima u radu i poticanje njihova interesa;
  - radost, dobro raspoloženje, ljubaznost, pristupačnost;
  - prijateljski odnos prema učenicima, strpljivost, smirenost;
  - zanimanje za učenike, razumijevanje učenika, poštivanje učenikove ličnosti, izbjegavanje sarkazma i pogrdnih riječi;
  - ugodan izgled, opća privlačnost, postojanost, uravnoteženost, dosljednost;
  - nepristranost, pravednost, poštenje, autoritet i uzornost;
  - smisao za humor i duhovitost, širina interesa, pokazivanje entuzijazma;

- izražena ljubav prema učenicima, povjerljivost, privrženost, empatija, povjerenje u učenikove sposobnosti;
  - objektivnost, realnost, samokritičnost, prirodnost;
  - vladanje vlastitim osjećajima, prilagodljivost;
  - održavanje demokratskih odnosa, spremnost i sposobnost za suradnju«¹³;
- b) pedagoške učiteljeve osobine, tj. osobine koje se odnose na učiteljevo organiziranje aktivnog stjecanja znanja:
    - »jasnoća, razumljivost i zanimljivost u izlaganju;
    - upoznavanje učenika s različitim načinima učenja,
    - organizacija učenja koja učenike osposobljava za samostalno učenje, istraživanje, otkrivanje i rješavanje problema;
    - naznačavanje bitnih sadržaja i veze među pojedinim dijelovima nastavnoga gradiva, skretanje pozornosti na temeljne podatke i naglašavanje najvažnijih ideja;
    - takvo organiziranje nastavnog rada koje učenicima pomaže učiti s razumijevanjem, a u tu svrhu učitelj upotrebljava i različite nastavne oblike i metode;
    - organizacija nastavnog rada koja učenicima omogućuje da razmišljaju o nastavnom gradivu tako što učitelj pomaže učeniku povezivanje i primjenu novog znanja s već prije stečenim znanjem;
    - organiziranje rada učenika u različitim skupinama i individualiziran rad«¹⁴.

¹² Usp. V. STRUGAR, *Učitelj – temeljni nositelj sustava odgoja i obrazovanja*, u: *OSP*, str. 399-421, ovdje str. 403.

¹³ *Isto*, str. 407.

¹⁴ *Isto*, str. 409.

1.3. Župni kateheta

Gotovo je svakome u našim krajevima samo po sebi razumljivo da je župni kateheta svećenik. Međutim, u svijetu već dulje vremena, a u nas još uvijek nedovoljno, prodire svijest, koja je nerijetko potvrđena i u praksi, o laicima, dragovoljcima ili pak i profesionalno zaposlenim župnim katehetama.

Svaki je župni kateheta prvenstveno *odgojitelj u vjeri*. Da bi on to mogao biti, treba za to biti i pripremljen. Dok su svećenici tijekom svoje pripreve za svećenički poziv stekli određenu teološku, a u novije vrijeme i barem minimalnu katehetsku nabrazbu, laici, ukoliko nisu za to posebno školovani, polaze da tako kažemo, od nule. Ipak i jedne i druge valja prije svega upozoriti na novo poimanje crkvene zajednice, a time i župne kateheze, na što nas jasno upozorava i nedavno objavljeni hrvatski *Plan i program župne kateheze*¹⁵.

S obzirom na župnog katehetu, bez obzira je li riječ o svećeniku, redovniku i redovnici ili o laiku, valja imati na umu nekoliko osnovnih zahtjeva njihove katehetske formacije. Ta formacija treba biti različita i tako što će voditi računa o različitoj situaciji vjere kandidata za župne katehete, zatim o raznim katehetskim ciljevima i zadacima koji im se žele povjeriti¹⁶, npr. hoće li netko biti kateheta za pripravu na sakramente krštenja, prve pričesti, ženidbe ili pak kateheta za pripravu odraslih katekumena, odnosno kateheta mladih, kateheta za »religiozno poticanje« djece i dijalog s obiteljima, kateheta za kršćansku inicijaciju djece i predadolescenata, kateheta za posebne situacije, npr. za katehizaciju treće dobi, za osobe sa smetnjama u razvoju odnosno s teškoćama u učenju ili pak kateheta stanovnika malih seoskih sredina. Tijekom te i takve katehetske forma-

cije valja nastojati učvrstiti kršćanski identitet župnog katehete, naglasiti njegov misionarski duh, crkvenu svijest te spoznaju da je zadatak kateheze odgoj za odraslost u vjeri.

Župni kateheta u župnoj je zajednici pozvan biti vodičem¹⁷ katehiziranja, ali tako da ih prati i zajedno s njima sudjeluje u životu i vjeri kao zajedničkom procesu traženja u kojemu ravnopravno sudjeluju djeca, mladi i odrasli. On treba biti uključen u zbivanja pojedine skupine ili, kako se to kaže u našem novom programu župne kateheze, u župne vjerničke krugove, pridonoseći njihovom rastu i međusobnoj komunikaciju pomoću vlastitih ideja, doprinosa, osjećaja, a kojiput i pomoću vlastitih nedoumica.

1.4. Školski vjeroučitelj

Kod nas se dosad relativno mnogo govorilo a i govori se o školskom vjeronauku, župnoj katehezi, odgoju u vjeri i sličnim temama. Bilo je govora i o župnim katehetama i o školskim vjeroučiteljima, ali se zapravo gotovo i nije pokušalo jasno definirati i reći tko je *školski vjeroučitelj*. Ako je istina da je za školu i školski sustav, od-

15 Usp. *Župna kateheza u obnovi župne zajednice – Plan i program*, HILP, Zadar 2000, posebno četvrto poglavlje *Župni katehete – animatori* (str. 127-136) te u istom dokumentu i prošlogodišnju poruku hrvatskih biskupa *Župna kateheza u službi župne zajednice: 4. Nužnost župnih kateheta i animatora*, str. 167-168.

16 Usp. A. ALCEDO TERNERO i dr., *Las exigencias de formación de catequistas en relación con las nuevas necesidades y con la situación real de nuestros catequistas*, u: »Actualidad catequética« (1995) br. 166-167, 109--121.

17 Usp. M., SCHARER, *Kommunikation managen – Communio praktizieren. Leiten und Kommunizieren in Schule und Gemeinde als theologische Herausforderung*, u: »Christlich-pädagogische Blätter« 110 (1997)3, 130-140.

nosno za odgoj i obrazovanje djece i mladih u našim školama, osobito važan upravo učitelj, koji je »ključ uspješnog provođenja nastavnog plana i programa«¹⁸, možemo li onda to isto reći i za vjeroučitelja? Ako je istina da je učitelj ujedno i odgojitelj, smijemo li se još pitati je li i vjeronauk ujedno i odgoj, a ako je vjeronauk predmet o religiji, zar ne bi vjeroučitelj trebao biti i odgojitelj u religiji, odnosno, budući da kod nas u školi postoji *konfesionalni* vjeronauk koji poučava vjeroučitelj, smijemo li se još uopće pitati je li školski vjeroučitelj ujedno pozvan biti i školski *vjeroodgojitelj*? Čini se da, slijedom ovakvih razmišljanja, ta pitanja ne mogu i ne smiju dobiti negativan odgovor, zar ne? Međutim, prije nego što jasno i glasno odgovorimo potvrdno, upitajmo se još jednom i što je to uopće *odgoj*. Ukratko, odgoj je jedno od bitnih čovjekovih svojstava, a odnosi se na »cjelokupni proces razvoja čovjeka kao ljudskog bića odnosno proces razvoja čovjekove osobnosti, [... prema tome, odgoj je] jedan od značajnih, nužno ne i presudnih, socijalnih čimbenika razvoja osobnosti«¹⁹, tj. »odgoj je ukupnost postupaka kojima se potiče i omogućava ljudski razvitak«²⁰, a njegov je dio i obrazovanje, kojim čovjek stječe određenu naobrazbu. Sigurno ćemo se svi odmah složiti da i školski vjeroučitelj, da ne govorimo o župnom kateheti, nije i ne može biti samo i jedino poučavatelj ili obrazovatelj, dakle netko koga *ljudski* razvitak njegovih učenika ne bi nimalo zanimao.

Razjasnivši uklatko ovih nekoliko pojmova, možemo mirno i jasno izjaviti: učitelj je i odgojitelj, a vjeroučitelj je i odgojitelj u vjeri. Ukoliko je međutim vjeroučitelj indoktrinator, ukoliko u bilo kojem smislu manipulira vjeroučenicima, ukoliko vjeroučeniku uskraćuje neko znanje, ukoliko provodi izričitu i usku vjersku pro-

pagandu i ukoliko vjeroučenika ideološki indoktrinira, ukoliko mu ne pomaže da raste i »u kritičkoj otvorenosti prema vrijednosno i spoznajno drukčijem«²¹, tada ta osoba nije *vjeroučitelj*, a taj predmet nigdje, pa tako ni u Hrvatskoj, ne zaslužuje da ga se nazove školskim vjeronaukom! Ove bi temeljne postavke svakako zaslužile da se nad njima malo više zadržimo, ali je ovom prilikom, nadam se, dovoljno ovih nekoliko natuknica kako bi nam ukazale kojim putem moramo ići da bismo razjasnili i još više opravdali profesionalnost i otvorenost i školskog vjeronauka i školskog vjeroučitelja.

2. PRIPREMA VJEROUČITELJA

S obzirom na školskog vjeroučitelja težnja za sređivanjem odnosa između Crkve i države u raznim krajevima kao i napuštanje školskog vjeronauka kao izravne i jednostavne kateheze koja se izvodi u školskim prostorima, od nadležnih crkvenih i državnih vlasti traži stvaranje kriterija i zahtjeva koji se postavljaju pred osobu koja želi biti vjeroučitelj u školi. Iako o tome govore i brojni crkveni dokumenti, ipak je crkvenim vlastima i stručnjacima bilo odmah jasno da je potrebno postaviti kriterije koji neće odudarati od onih općenitih kriterija koji se postavljaju za upošljavanje bilo kojeg učitelja u javnoj školi. Tako se npr. ističe kako školski vjeroučitelj treba imati: »a) solidnu temeljnu kulturu; b) ozbiljno i produbljeno stručno poznavanje teologije i religijskih znanosti; c) jasnu psihološku

18 V. STRUGAR, *Učitelj – temeljni nositelj...*, nav. dj., str. 407.

19 S. BAŠIĆ, *Odgoj*, u: *OSP*, str. 175-201, ovdje 177.

20 M. POLIĆ, *Čovjek – odgoj – svijet*, nav. dj., str. 152.

21 *Isto*.

osposobljenost povezanu uz isto tako jasno, teoretsko i praktično, poznavanje odgojnih znanosti«²².

2.1. Priprema vjeroučitelja u svijetu

U svijetu postoje stariji i već ustaljeni kao i brojni noviji modeli pripreme i cjeloživotne izobrazbe vjeroučitelja. Ti se modeli razlikuju već i prema tome je li riječ o pripremi vjeroučitelja kojima će to biti stalni životni poziv kojemu će posvetiti puno radno vrijeme ili je riječ o pripremi vjeroučitelja koji će se tom pozivu posvetiti tek privremeno i povremeno. Osim toga različita je priprema školskih vjeroučitelja, župnih kateheta ili pak katehista u misijskim područjima.

Za sve te modele postoje i neprekidno se osnivaju odnosno obnavljaju nova ili već postojeća učilišta. Jedno od njih, na kojemu je svoju stručnu spremu stekao i velik broj naših vjeroučitelja i kateheta, jest Salezijansko papinsko sveučilište u Rimu.²³ Prema najnovijem redu predavanja tog učilišta, priprema vjeroučitelja za sveučilišni stupanj magisterija može se ostvariti na Odsjeku pastoralne mladosti i katehetike, koji je specijalna učilišna ustanova o kojoj istovremeno vode brigu Teološki fakultet i Fakultet odgojnih znanosti tog sveučilišta. Uvjeti za upis su diploma teologije (za one koji se upisuju na Teološkom fakultetu), odnosno barem četiri semestra filozofsko-pedagoško-teoloških predmeta (60 kredita) za one koji taj odsjek upisuju kao studenti Fakulteta odgojnih znanosti. Nakon završetka studija student dobiva stupanj magistra teologije odnosno odgojnih znanosti sa specijalizacijom iz pastoralne mladosti i katehetike na dva moguća usmjerenja: a) pastoralne mladosti i animacije; b) evangelizacije i kateheze. Studenti su na početku studija pozvani načiniti osnovni plan studija

koji će zatim sljedećih godina imati priliku prilagodavati, držeći se osnovnih sveučilišnih pravila koja se odnose npr. na obavezne predmete za sve studente, obavezne predmete za studente jednog odnosno drugog fakulteta te izborne predmete.

Obavezni predmeti za sve studente su sljedeći: biblijski pastoral i kateheza, fundamentalna katehetika, hermeneutika religioznog iskustva, kultura i evangelizacija, liturgijski pastoral i kateheza, metodologija znanstvenog rada, moralni odgoj mladih, opća pedagogija, opća praktična teologija, pastoral mladih, psihologija religije, razvojna psihologija, sociologija religije, uvod u pozitivno istraživanje na području pastoralne mladosti i katehetike, uvod u znanosti društvenih komunikacija. Pojedini fakultet zahtijeva zatim upis jednog do tri sljedeća predmeta: ekleziološke perspektive u pastoralu i u katehezi, filozofija odgoja, kristološki pastoral i kateheza, misterij Boga u pastoralu i u katehezi, povijest odgoja i pedagogije, teologija religija. Studenti Teološkog fakulteta obavezno biraju određeni broj sati između sljedećih predmeta: animacija i savjetovanje u pastoralu mladih i kateheta, pastoral mladih, pastoral zvanja, pastoralna komunikacija u svijetu mladih, pedagoška razvojna metodologija – ili – obiteljska pedagogija, povijest suvremenog pastoralne mladosti, dok studenti Fakulteta odgojnih znanosti obavezno

22 Usp. S. DE CARLI, *Come si prepara oggi un insegnante di religione. Proposte operative per rinnovare l'abilitazione professionale*, u: »Religione e Scuola« 16(1987-1988)4, 149-155, ovdje 150.

23 Usp. *Katehetski institut Salezijanskog sveučilišta u Rimu. Dvadeset pet godina djelovanja u službi kateheze*, u: »Kateheza« 1(1979)3, 72-78; R. GIANATELLI, *Katehetski institut (Rim-UPS)*, u: M. PRANJIC (ur.), *Religijskopedagoško-katehetski leksikon* (nadalje: *RPKL*), Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1991, str. 317-319.

biraju izbor između sljedećih predmeta: katehetska antropologija, katehetska metodologija adolescenata i mladih, katehetska metodologija odraslih, kršćanska inicijacija djece i preadolescenata, pastoral zvanja, povijest pastoral mladih i suvremene kateheze, prva evangelizacija i katekumenat, školski pastoral. Svi studenti zatim nadopunjavaju svoj studentski plan izborom između sljedećih predmeta: apostolska duhovnost, biblijski pastoral i kateheza općenito, biblijski pastoral i kateheza u Starom i Novom zavjetu, didaktika religioznog poučavanja, društvene komunikacije i kateheza, formacija katehista, glazba i liturgija, homiletika, kulture i evangelizacija u Africi, kulture i evangelizacija u Aziji, kulture i evangelizacija u Latinskoj Americi, marijanski pastoral i kateheza, posebna moralna teologija, povijest antičke i srednjovjekovne kateheze, povijest moderne kateheze, povijest pastoral mladih: antika i srednjovjekovlje, preventivni sustav u povijesti odgoja, psihologija interakcije, religiozna pedagogija osoba s poteškoćama u razvoju, sociologija mladih.

2.2. Priprema vjeroučitelja u Hrvatskoj danas

U Hrvatskoj se priprema²⁴ vjeroučitelja i župnih kateheta već godinama obavlja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, ali i na niz drugih visokoškolskih ustanova Katoličke crkve u Hrvata²⁵. Prema pozitivnim zakonima i propisima, kao i prema »Ugovoru o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama«, školski vjeroučitelji u Hrvatskoj moraju imati odgovarajuću školsku spremu koju mogu steći na školama koje je u tu svrhu odobrila Hrvatska biskupska konferencija.²⁶

Pogled na popis predmeta koje trebaju odslušati i zatim iz njih položiti ispit stu-

denti Katehetskog instituta u Zagrebu²⁷ ukazuje nam na činjenicu da u Hrvatskoj nije zanemareno teološko i pedagoško obrazovanje vjeroučitelja. Tako npr. tijekom šk. godine 2000/2001. studenti tog Instituta prema Statutu imaju sljedeće obavezne predmete: biblijska teologija Novoga zavjeta, biblijska teologija Staroga zavjeta, crkvena administracija, crkveno pravo, dinamika duhovnoga života, ekumenska teologija, epistemologija, eshatologija, etika, filozofska antropologija, glazbena kultura (I.), kateheza i religiozna kultura odraslih i starijih osoba, kozmologija, kršćanska objava, likovna kultura s poviješću crkvene umjetnosti, liturgika, logika, Marija u otajstvu Krista i Crkve, mediji komuniciranja u religioznom odgoju i katehezi, metodika

24 Usp. A. HOBLAJ, *Studij religiozne pedagogije i katehetike za novo vrijeme*, u: »Kateheza« 21(1999)4, 373-388; J. BALOBAN, *Izobrazba vjeroučitelja na našim učilištima*, u: »Kateheza« 20(1998)3, 183-189.

25 Usp. J. LADIKA, *Katehetski institut pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu*, u: *RPKL*, str. 316-317; F. TOPIĆ, *Katehetski institut u Sarajevu*, u: *RPKL*, str. 319. Osim toga, već niz godina djeluju slične ustanove i u Rijeci, Đakovu i Splitu, a od demokratskih promjena posljednjih desetak godina ustanovljene su i djeluju takve ustanove i drugdje, npr. u Zadru i Dubrovniku. Katolička crkva u BiH osim Teologijâ i već spomenutog Instituta u Sarajevu, ima odgovarajuću visokoškolsku ustanovu i u Mostaru, a i u Banja luci, koja zbog tamošnjih specifičnih i tragičnih prilika ima posebnu povijest. Usp. P. JURISIĆ, *Stanje katehizacije na području Vrhbosanske metropolije*, u: »Kateheza« 20(1998)3, 290-293; A. PAVLOVIĆ, *Vjeronaučna nastava na području hercegovačkih biskupija*, u: »Kateheza« 22(1998)2, 119-128.

26 Usp. *Ugovor o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama*, u: »Katehetski glasnik« 1(1991)1, 27-30, čl. 7.

27 Usp. *Katehetski institut. Red predavanja u akademskoj godini 2000./2001. (Nastavni plan za redoviti četverogodišnji studij)*, u: Sveučilište u Zagrebu – Katolički bogoslovni fakultet, *Raspored akademske godine 2000-2001*, Zagreb 2000, str. 66-73.

religioznoga odgoja i kateheze, metodologija znanstvenog rada, ontologija, opća crkvena povijest, opća i razvojna psihologija, opća pedagogija s didaktikom, opći uvod u Sveto pismo, otajstvo Crkve, otajstvo trojedinoga Boga, otajstvo utjelovljene Riječi, pastoral sakramenata, pastoral zajednice, pastoralna konzultacija, pastoralna medicina, pastoralna teologija liturgijskih slavlja, patrologija, pedagoška psihologija, pitanja suvremene filozofije, pneumatologija, posebni moral, povijest Crkve u Hrvata, povijest filozofije, povijest kateheze i katehetike, psihologija religije, religiozni odgoj djece predškolske dobi, religiozni odgoj i kateheza adolescenata i mladih, religiozni odgoj i kateheza djece i preadolescenata, retorika s metodikom usmenoga i pismenoga izražavanja, socijalna psihologija i grupni rad u katehezi i pastoralu, socijalni nauk Crkve, sociologija religije s uvodom u opću sociologiju, sustavno duhovno bogoslovlje, temeljna pitanja pastoralne teologije, teodiceja, teološka antropologija, tjelesna i zdravstvena kultura, uvod i egzegeza Novoga zavjeta, uvod i egzegeza Staroga zavjeta, uvod i opća načela kršćanskoga morala, uvod u misterij Krista i povijesti spasenja, uvod u religioznu pedagogiju i katehnetiku, znanost o književnosti s izborom i interpretacijom književnih i biblijskih tekstova, znanost o religijama. Izborni su predmeti: bioetika te spolni i ženidbeni moral, granična pitanja religije i prirodnih znanosti, grčki jezik, hebrejski jezik, hrvatski književni jezik, istočno bogoslovlje, latinski jezik, metodičke vježbe iz religioznoga odgoja predškolske dobi, misiologija, povijest hrvatske duhovnosti, povijest naviještanja u Crkvi u Hrvata, teološka epistemologija, znanstvena metoda društvenoga istraživanja. Naravno, studenti pohađaju i određene seminare i metodičke vježbe.

Cilj ovog prikaza nije traženje »boljeg« ili »lošijeg« programa, kao što ni izbor određenog rimskog studija ne znači jedini mogući i najbolji »uzor« primjer. Trajanje kao i odvajanje odnosno spajanje specifičnog vjeroučiteljskog studija s temeljnim filozofsko-pedagoško-teološkim još više otežavaju izravnu i cjelovitu usporedbu. Ovom prilikom htjeli smo samo pokazati da zagrebački model ima svoje opravdanje i mjesto ne samo u hrvatskim, nego i u svjetskim razmjerima. Zauzetost predavača, postojanje i dostupnost odgovarajuće literature, poznavanje (barem pasivno) kojeg stranog jezika, dodatni napor pojedinaca oko ozbiljnosti studija, a napose daljnje i cjeloživotno usavršavanje svakako će i ovaj model učiniti još vrednijim i za buduće vjeroučitelje svrhovitijim.

2.3. Vjeroučitelj i vjeroučiteljski poziv

Kao što smo već naglasili, činjenica da su i vjeroučitelj i kateheta istovremeno i učitelji i odgojitelji upućuje nas na zaključak da sve ono što je rečeno o učitelju i učiteljskom pozivu općenito vrijedi i za vjeroučitelja i za župnog katehetu. Ipak, postoje određene specifičnosti povezane uz posebnu ulogu i zadatak vjeroučitelja koje dodatno označavaju njegov lik i ulogu, određujući specifičnu profesionalnost vjeroučitelja.

Kada je riječ o vjeroučiteljevoj formaciji²⁸, valja istaknuti specifične ciljeve i mjesta te formacije. Ciljevi vjeroučiteljeve formacije jesu: upoznavanje vjere i živog iskustva slavljenja vjere; produbljivanje crkvenog i zajedničkarskog osjećaja; napredovanje u kršćanskom promatranju stvarnosti

28 Usp. A. GALINDO GARCIA, *Criterios para una formación teológica del profesorado de religión*, u: »Teología y catequesis« 13(1995)55, 67-100, ovdje str. 99.

u kojoj živi; produbljivanje svijesti o svom identitetu kršćanina: laika, svećenika, redovnika, redovnice; svijest o potrebi upotrebe aktivne i integrirajuće pedagogije. Te će ciljeve vjeroučitelj nastojati ostvariti u specifičnim mjestima svoje formacije, a to su: kršćanska zajednica, vlastita skupina kršćanskih odgojitelja, škola za odgojitelje.

2.4. Teološka priprava vjeroučitelja

Posebno valja istaknuti važnost i osobitu ulogu vjeroučitelja za ostvarenje odgojnog plana i za cjelovit odgoj vjere vjeroučenika.²⁹

Cilj osnovne i permanentne teološke formacije vjeroučitelja³⁰ jest pomoći mu »shvatiti, usvojiti, priznati i tumačiti« ono što sâm uči kako bi nakon toga i osobno bio sposoban obrazložiti svoju vjeru. Svoje će teološko znanje nastojati usvajati imajući na umu pitanja i probleme konkretnih ljudi svoga vremena, u neprekidnom dijalogu sa znanostima o čovjeku, posebno osjetljiv za kulturalne vrednote i institucije.

2.5. Antropološko-humanistička te metodičko-didaktička priprava vjeroučitelja

Danas je samo po sebi jasno da nitko tko se želi baviti poučavateljskim i odgojiteljskim zvanjem ne može i ne smije zanemariti antropološko-humanističku komponentu svoga obrazovanja i izobrazbe kao ni napora oko vlastitog daljnjeg usavršavanja tijekom svog cjeloživotnog obrazovanja. Na katehetskom području to je u prošlom stoljeću jasno izrečeno glasovitom izrekom o potrebi *vjernosti Bogu i čovjeku*, a odgojne znanosti i pedagoška praksa to potvrđuju isticanjem važnosti i značenja humanističkih znanosti u pripremi i radu (vjero)učitelja i svih ostalih odgojnih djelatnika.

Kada je riječ o vjeroučiteljima u našim konkretnim prilikama, nerijetko se govori

i o njihovoj nedostatnoj metodičko-didaktičkoj pripravi. Ponekad su to proizvoljni zaključci stvoreni na temelju »mišljenja« i pojedinačnih loših primjera, a u nedostatku istraživanja na tom području u nas je teško i govoriti o pravom stanju. Međutim, činjenica jest da je ovo područje u nas još uvijek previše pojednostavljivo ili pak previše uzvisivo tako da je i u jednom i u drugom slučaju moguće govoriti o stranputici i potrebi za daljnjim samoobrazovanjem sadašnjih vjeroučitelja kao i daljnjim usavršavanjem planova i programa izobrazbe budućih vjeroučitelja. To je potrebno i stoga da se u široj pa i uskoj pedagoškoj struci u nas razbiju predrasude o monolitnosti i nepromjenjivosti klasične katehetske metode koja se sastojala od unaprijed sročениh pitanja i odgovora koje vjeroučenici uče napamet i na zadani ih upit doslovce ponavljaju. Napokon, htjeli mi to priznati ili ne, učinkovitost, zanimljivost, živahnost, zanimljivost te teološka i pedagoška opravdanost vjeronauka kao školskog predmeta svakog će dana sve više biti potvrđivane ili sve više poljuljane upravo ukoliko se (ne) bude olako shvaćala dužnost daljnjeg vjeroučiteljeva usavršavanja na tom području. Taj napor međutim treba biti interdisciplinarni, a to onda svakako uključuje i neizostavan vjeroučiteljev napor oko daljnjeg usavršavanja i rasta i na teološkom, a napose na duhovnom području, dok će s obzirom na antropološko-humanističke i metodičko-didaktičke znanosti taj napor morati biti sve više upravljen prema dubini i povezivanju, kako ni na tom području vjeroučitelj ne bi bio tek puki

29 Usp. Kongregacija za katolički odgoj, *Vjerska dimenzija odgoja u katoličkoj školi. Nacrt za razmišljanje i provjeravanje*, Dokumenti 90, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1989, br. 96, str. 54-55.

30 Usp. A. GALINDO GARCIA, *Criterios para una formación teológica del profesorado de religión, nav. dj.*

»tehničar«, netko tko više ili manje dobro ili čak savršeno (kruto) primjenjuje određene modele i tehnike, svakog trenutka sve više pokazujući da ih više ili manje dobro znade tehnički uvrstiti u svoje poučavanja, ali isto tako da nije njima ovladao toliko da bi ih znao i mogao primijeniti u konkretnom radu s vjeroučenicima.

2.6. Crkveno učiteljstvo o pripravi vjeroučitelja

Samo je po sebi jasno da je crkveno učiteljstvo i prije pa tako i danas bilo živo zainteresirano i za vjeroučitelje i za njihovu što bolju i što cjelovitiju pripravu. Umjesto iscrpnog prikaza, ovdje ćemo podsjetiti samo na nekoliko znakovitih pokazatelja koji nam ukazuju na taj interes.

Već su saborski oci na II. vatikanskom saboru govoreći o odgoju istaknuli kako je svako učiteljsko i odgojiteljsko zvanje osobito »lijepo i odgovorno«, ali i da »zahtijeva posebne kvalitete duha i srca, brižnu pripravu i trajnu spremnost na obnovu i prilagođivanje«³¹.

Posebna formacija i priprava vjeroučitelja u odgovarajućim školama i ustanovama kao i njihova trajna formacija ističu se i u prvom od niza izričito katehetskih dokumenata druge polovice XX. stoljeća.³² Svrha te formacije je postizanje prikladne teološkodoktrinalne, antropološke i metodološke osposobljenosti, kako bi vjeroučitelji i katehete, koji treba da se odlikuju intenzivnim duhovnim i sakramentalnim životom, bili sposobni i drugima omogućiti da uoče i shvate kršćansku poruku.

Iako ni školski vjeroučitelj ni župni kateheta nisu ni u kakvoj formalnoj crkvenoj službi, ipak ih je crkvena zajednica pozvana posebno cijeniti i vrednovati.³³ Toga su bili svjesni i hrvatski biskupi kad prije gotovo dvadeset godina ističu važnost njihove »stručne i vjerničke formacije«³⁴, posebno spo-

minjući važnost njihove teološke, humanističke i metodičke formacije za stjecanje plodonosnog životnog iskustva koje će im pomoći u njihovom trajnom opredjeljenju za vjeroučiteljsku i katehetsku službu.

Profesionalnost se posebno ističe i kada je riječ o bilo kojem katoličkom laiku u školi, jer upravo profesionalnost treba biti »značajka identiteta svakog katoličkog laika«, koji »treba nastojati postići solidno profesionalno obrazovanje, a to uključuje široku lepezu kulturalnih, psiholoških i pedagoških kompetencija«. Pritom »nije dovoljno postići početnu dobru razinu priprave«, nego je »valja zadržati i uzdizati posadašnjem«.³⁵ Katolički odgojitelj tre-

31 Deklaracija »*Gravissimum educationis*« o kršćanskom odgoju, u: II. vatikanski koncil, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1972, br. 5. Isti sabor u drugom će dokumentu potvrditi kako je »poželjno da veći broj laika stekne dovoljnu naobrazbu u svetim znanostima te da se mnogi od njih profesionalno dadu na taj studij i da ga produbljuju«: *Pastoralna konstitucija* »*Gaudium et spes*« o Crkvi u suvremenom svijetu, ondje, br. 62.

32 Usp. Sveti zbor za klerike, *Opći katehetski direktorij* (=OKD '71), Dokumenti 38-39, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1972, br. 108-114.

33 Usp. *Apostolska pobudnica* »*Catechesi tradendae*« Njegove Svetosti pape Ivana Pavla II. biskupima, svećenicima i vjernicima cijele Crkve o vjerskoj pouci u naše vrijeme, Nadbiskupski duhovni stol – Glas Koncila, Zagreb 1994, br. 71. Svijest o važnosti odgovarajućeg vrednovanja kao i neizostavnoj potrebi za većim uključivanjem laika i u vjeroučiteljsku službu, ističe se u novije vrijeme i u nas. Usp. npr. J. BALOBAN, *Crkvena zvanja u novim društvenim prilikama*, u: »Svesci« 27 (1993)78-81, 229-251; Isti, *Izobrazba vjeroučitelja na našim učilištima*, u: »Kateheza« 20 (1998)3, 183-189.

34 Biskupi Jugoslavije, *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri*. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze, Dokumenti 67, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1983, br. 63.

35 Usp. Sacred congregation for catholic education, *Lay catholics in schools: witnesses to faith* (15. 10. 1982), u: *Enchiridion Vaticanum* 8, Edizioni dehoniane, Bologna 1986, str. 262-341, broj 27. Usp. također br. 28, 29, 32, 34, 37, 53, 56, 60, 62, 65 i 69.

ba naime težiti *cjelovitoj formaciji čovjeka*. U svom nastupu kao odgojitelj polazi od svog dubokog vjerskog uvjerenja, a kršćansku će vjeru predstavljati kao ponudu, ne tek hladno i teoretski, nego kao *životnu stvarnost*. U svome je odgojiteljskom i vjeronaučnom djelovanju i katolički laik odgojitelj, a prema tome i vjeroučitelj, pozvan nastojati oko sinteze vjere, kulture i života, što će tim lakše postići bude li određene vrednote predstavljao tako da potiču na odgovarajuće ponašanje. U vezi s time ističe se i potreba ažuriranja na teološkom i pedagoškom području, kao i to da katolički laik, pa prema tome i vjeroučitelj, bude zrela duhovna osobnost, svjestan potrebe za religioznom formacijom jer upravo o njoj ovisi njegova profesionalnost, koja ne uključuje samo teološku, etičku i filozofsku formaciju nego i odgovarajuće poznavanje socijalnog nauka Crkve. Cjelovitona formacija postiže se npr. i čitanjem odgovarajućih časopisa i knjiga, sudjelovanjem na skupovima, kongresima, konferencijama i tečajevima posuvremenjivanja.

To 1997. potvrđuje i *Opći direktorij za katehezu* (ODK '97)³⁶, podsjećajući vjeroučitelje kako su njihova budnost i nastojanje oko cjelovitne formacije potrebni i stoga jer se i tekstovi kojima se služe u svom radu neprekidno obnavljaju i posuvremenjuju (br. 234). Pri formaciji vjeroučitelja valja svratiti pozornost na *kristolosko obilježje i crkvenu narav* te formacije (br. 235), koja se treba nadahnjivati na evangelizacijskim potrebama, suvremenom konceptu kateheze, kao i na činjenici da vjeroučitelj treba biti učitelj, odgojitelj i svjedok koji je pozvan vjeroučenicima predstavljati punu i cjelovitu kršćansku poruku (br. 237). Svoj *biti* vjeroučitelj pokazuje time što je *zrela osoba*, svoj *znati* usavršava zato da bi *dobro obavio svoju dužnost*, da bi drugog mogao *upoznati s porukom koju prenosi*,

da bi se mogao *upoznati s naslovnikom* te poruke te da bi bio sposoban *upoznati se s društvenim okruženjem u kojemu živi*. Vjeroučitelj *znati činiti* potvrđuje se onda kad je on istovremeno i *odgojitelj čovjeka i odgojitelj čovjekovog života* (br. 238). Osim *duhovne* formacije vjeroučitelja, važna je i njegova biblijsko-teološka, humanistička i pedagoška formacija, koja se treba produbljivati i unutar kršćanske zajednice i u posebnim školama (br. 239-246).

3. VJEROUČITELJ NA POČETKU TREĆEG TISUĆLJEĆA

Na prijelazu iz prošle u ovu godinu i općenito posljednjih nekoliko godina bilo je vrlo popularno govoriti i o trećem tisućljeću te o zadacima jedne ili druge struke ili skupine ljudi. Upotrijebimo tu istu sliku, kako bismo se zapitali kakav bi trebao biti današnji vjeroučitelj i kakav bi mogao i trebao biti u bliskoj budućnosti.

Upitajmo se stoga što netko treba znati, bolje rečeno što treba naučiti i poznavati kako bi mogao biti učitelj? Koje radnje treba učiniti, koje studije treba završiti i što mu je još potrebno da bi mogao vršiti tu službu?

Ovdje nam također već na početku može pomoći razmišljanje koje se odnosi prije svega na svjetovno područje. S obzirom na učiteljsku službu općenito te na učiteljevo početno obrazovanje, ističe se kako učitelj treba: a) poznavati predmet koji će poučavati; b) poznavati učenike; c) poznavati čin poučavanja.³⁷ Očito je ovdje riječ

36 Usp. Kongregacija za kler, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost – Nacionalni katehetski ured HBK, Zagreb 2000, posebno II. poglavlje *Formacija za katehetsku službu* (str. 208-221).

37 Usp. E. DAMIANO, *Formazione insegnanti*, u: *DSE*, str. 435-438, ovdje 436.

o teoretskom i praktičnom znanju, o teoretskoj i praktičnoj pripravi.

3.1. Kompetencije vjeroučitelja

U načelima koja su izražena u nedavnom Uneskovom izvještaju o stanju suvremenog i budućeg čovjekova učenja i stručnosti današnji i sutrašnji čovjek, a posebice učitelj, ne promatraju se više toliko po opsegu svoga znanja nego po tzv. kompetencijama, koje se ovdje izražavaju kao zahtjev za cjeloživotnim četverostrukim učenjem. Valja naime:

1. učiti znati,
2. učiti činiti,
3. učiti živjeti s drugima,
4. učiti biti.³⁸

Taj četverolist koji ističe potpurnje čovjekova doživotnog obrazovanja, kad spominje kako valja *učiti znati*, pod time podrazumijeva i kako valja *učiti učiti*, tako da bi se moglo govoriti i o pet neizostavnih zadataka svakog učitelja, koji treba: učiti znati, učiti učiti, učiti činiti, učiti živjeti s drugima i učiti biti.

Primijenimo li taj isti četverolist na vjeroučitelja, onda on glasi: vjeroučitelj je pozvan *biti* posrednik između vjere i kulture, osoba dijaloga, svjedok vjere, čovjek poštenja. Kada je riječ o vjeroučiteljevom *znanju*, ističe se kako vjeroučitelj treba temeljito poznavati kulturu, svoj predmet te psiho-sociološke i pedagoško-didaktičke predmete. Kada je riječ o vjeroučiteljevom *znati činiti*, njegova se profesionalnost očituje u metodi dijaloga, logici učenja, upotrebi didaktičkih sredstava, suradnji s kolegama i otvorenosti prema predstavnicima kolegijalne uprave.³⁹

3.2. Duhovnost i duhovna priprema vjeroučitelja

Jedno od temeljnih obilježja vjeroučitelja i neizostavan zahtjev njegova poziva jest

njegova duhovnost, a ona mora biti u skladu s općim elementima i stavovima kršćanske duhovnosti koju obilježavaju: život u snazi Božjeg Duha, služba prenošenja nadahnuta snagom križa i uskrsnuća, stav zahvalnosti, odgovorno ophođenje prema vremenu, prihvaćanje vlastitih mogućnosti i ograničenja i napajanje na izvorima duhovnosti.⁴⁰ Drugim riječima, vjeroučitelj je pozvan biti čovjek molitve, čovjek koji cijeni duboki smisao kršćanske poruke i prihvaća mogućnost da ona preoblikuje njegov i vjeroučenikov život, a za to treba biti i čovjek ljubavi, poniznosti i razboritosti.⁴¹

Duhovnost vjeroučitelja odnosi se na učiteljevo *biti*, na njegovu temeljnu dimenziju, ona je »duša i korijen njegove profesionalnosti«⁴². Vjeroučiteljeva se duhovnost očituje u cjelini njegovog ponašanja i djelovanja, u osobnim izražajima u kojima on izriče svoj životni projekt, a taj projekt obuhvaća vrednote, uvjerenja, unutarnje stavove koje vjeroučitelj prihvaća i zastupa. Vjeroučiteljeva duhovnost obilježena je i odnosima prema izvanjskim čimbenicima koji određuju njegov život i poziv, a to su: škola, Crkva i vjeronauk, tj. predmet koji predaje. U školi je vjeroučitelj pozvan promicati dijalog na raznim razinama: a) s drugim učiteljima; b) s roditeljima; c) s

38 Usp. J. DELORS (ur.), *Učenje – blago u nama*, Educa, Zagreb, 1996.

39 Usp. S. DE CARLI, *Abilitato, idoneo, ma precario. L'insegnante di IRC. Per una mappa di criteri di professionalità*, u: »Religione e Scuola« 16(1987-1988) 3, 103-107.

40 Usp. G. BADER, *Quelle(n) der Kraft? Zur Bedeutung eigener Ressourcen und spiritueller Grundorientierungen für Religionslehrerinnen und -Lehrer*, u: »Christlich-pädagogische Blätter« 107(1994)3, 43-45.

41 Usp. OKD '71, br. 114.

42 L. SORAVITO, *Insegnante di religione: un'identità in fieri. Tra l'essere e il dover essere, un profilo spirituale*, u: »Religione e Scuola« 15(1986-1987) 6, 277-281, ovdje 277.

raznim čimbenicima koji djeluju na području informiranja i formiranja; d) s crkvenom zajednicom. Kako bi to postigao, vjeroučitelj je pozvan: biti zrela, uravnotežena, kritička i stvaralačka osobnost, biti sposoban ispravno tumačiti stvarnost, otkrivati njezin duboki smisao i biti spreman na dijalog i suradnju.

3.3. Svjedočko obilježje vjeroučitelja

Iz činjenice da vjeroučiteljev poziv nije samo ljudski nego i kršćanski, proizlazi da njegovo djelovanje treba biti sukladno s vjerom, a njegovo naviještanje Radosne vijesti ne ograničava se samo na školu, pa je on u svakoj prilici pozvan biti i *svjedok*, otvoren za daljnju formaciju, spreman uključiti se i poticati stvaranje odgojne zajednice u školi, osobno pažljiv i zainteresiran za svakog učenika promičući po mogućnosti njihovo kršćansko udruživanje.⁴³

Ipak, dobra vjeronaučna nastava ne sastoji se samo od vjeroučiteljeva osobnog svjedočenja. Vjeroučitelj prvo sam treba živjeti kao vjernik, obraćenik, svjedok istine vjere koju nosi u sebi, dajući svjedočanstvo o iskustvu koje je osobno doživio s vjerom.⁴⁴ Osim toga, vjeroučitelj svojim životom i djelovanjem treba drugima nuditi »sliku ljudi utvrđenih u vjeri, ljudi koji su kadri za susret iznad stvarnih napetosti na temelju zajedničkog, iskrenog i nesebičnog traženja istine«.⁴⁵

4. NEKOLIKO OTVORENIH PITANJA U VEZI S PRIPREOM HRVATSKIH VJEROUČITELJA

Pred učitelja u svijetu općenito, a tako i kod nas u Hrvatskoj, postavljaju se sve veći zahtjevi, među kojima ovom prilikom želimo posebno istaknuti zahtjev za opsežnijim i produbljenijim školovanjem. Drugim riječima, od učitelja se traži sve veća

profesionalizacija. Međutim, ne manjkaju ni zahtjevi za učiteljevim većim zalaganjem kao i za njegovom jasnijom osobnom motiviranošću.⁴⁶ Osim toga, iako valja poštovati zahtjev za slobodom poučavanja, što je ujedno i sastavni dio učiteljeve profesionalnosti, ipak kada je riječ o učiteljevoj profesiji, valja imati na umu i *konkretne radnje, čine i postupke*⁴⁷ od kojih se sastoji rad u razredu i školi te posebice ukazati na međusobni utjecaj i interakciju do koje neizbježno dolazi između učitelja i učenika, ali i između drugih djelatnika prisutnih u školi, a zatim i na cjelokupni kontekst u kojemu se odvija poučavanje.

S obzirom na učiteljevo obrazovanje odnosno formaciju, govori se o temeljnom obrazovanju koje je potrebno za osposobljavanje i mogućnost zapošljavanja, a zatim je moguće govoriti i o *obrazovanju uz rad*, odnosno o cjeloživotnom, permanentnom obrazovanju, tj. o »*jedinstvenom i usklađenom sustavu formacije* koji prati pojedinca tijekom različitih ciklusa njegove profesionalne biografije, od usmjerenja, uvođenja pa sve do izravnog poučavanja i prijelaza u karijeri u odnosu na funkcionalno razlikovanje zadataka unutar školske ustanove«⁴⁸.

43 Usp. A. GALINDO GARCIA, *Criterios para una formación teológica del profesorado de religión*, nav. dj., ovdje str. 69. Usp. EN 41 – svjedok.

44 Usp. A. EXELER, *Der Religionslehrer als Zeuge*, u: »Katechetische Blätter« 106(1981)1,3-14.

45 Usp. *Apostolski nagovor »Evangelii nuntiandi«* Njegove Svetosti pape Pavla VI. episkopatu, kleru i vjernicima cijele Crkve o evangelizaciji u suvremenom svijetu, Dokumenti 50, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1976, br. 77.

46 Usp. V. BAGNOLI, *Professione insegnante*, nav. dj. str. 18.

47 Usp. E. DAMIANO, *Insegnante*, u: *DSE*, str. 536-539.

48 M. HUBERMAN, *La vie des enseignants. Évolution et bilan d'une profession*, Delachaux et Niestlé, Neuchâtel 1989. Navedeno prema: E. DAMIANO, *Formazione insegnanti*, u: *DSE*, str. 435-438, ovdje 435.

4.1. Pripravnički staž i stručni ispiti

Nakon početnog izvanrednog razdoblja, malo-pomalo ulazimo u normalno stanje prisutnosti školskog vjeronauka u hrvatskoj odgojno-obrazovnoj stvarnosti, a to odnedavno znači da su uvedeni i pripravnički staž i stručni ispiti i za vjeroučitelje. Podsjetimo se:

»Program pripravničkog staža obuhvaća sadržaje iz više područja, a to su:

- a) zakonodavstvo: poznavanje Ustava Republike Hrvatske i školskih propisa te obveza i prava učitelja;
- b) neposredni odgojno-obrazovni rad: planiranje, programiranje i izvođenje odgojno-obrazovnog procesa, uporaba nastavnih sredstava i pomagala;
- c) rad i odnosi s učenicima: komunikacija, sustavno praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje rada učenika;
- d) administrativno-pedagoški poslovi: poslovi razrednika, suradnja s roditeljima, vođenje pedagoške dokumentacije;
- e) stručno usavršavanje: rad u stručnim tijelima škole;
- f) samovrednovanje: analiziranje i ocjenjivanje ostvarenog odgojno-obrazovnog procesa i osobnoga rada u cijelosti⁴⁹.

I pripravnički staž i stručni ispiti vjeroučitelja odvijaju se u skladu s općim zahtjevima i pravilnicima učiteljske struke, s time što za vjeroučitelje postoje i posebni pravilnici i odredbe koji nisu doneseni radi traženja povlastica nego zato da se na odgovarajući način uvažavaju specifičnosti vjeroučiteljeva poziva i statusa.

4.2. Biskupov mandat

Radi što potpunijeg ukazivanja na zahtjeve profesionalne osposobljenosti vjeroučitelja, spomenimo i mandat koji vjeroučitelj prima od svoga mjesnog biskupa. Naime, u skladu sa smjernicama II. vati-

kanskog sabora⁵⁰, da bi netko mogao biti vjeroučitelj katoličkog vjeronauka, mora imati i mandat svoga biskupa, što je uostalom i naravna posljedica činjenice da je riječ o konfesionalnom i izbornom predmetu.⁵¹ Mandat nije međutim uveden stoga što bi se biskup ili crkvena hijerarhija željeli ili trebali miješati u ustroj škole, nego jednostavno zato što konfesionalni vjeronauk zahtijeva upravo »konfesionalnost«, a ustaljeno je i provjereno da se to može postići upravo podjeljivanjem biskupova mandata.⁵²

5. ZAKLJUČAK

Potpunim zaživljavanjem i ozbiljnim podržavanjem kvalitete i zahtjevnosti temeljnih vjeroučiteljevih studija, zatim ozbiljnosti i profesionalnosti vjeroučiteljeva pripravničkog staža i stručnih ispita, kao i ozbiljnosti i profesionalnosti službe vjeroučitelja mentora, savjetnika i nadzornika, podržat će se i kvaliteta vjeroučiteljskog poziva i njegove prisutnosti u hrvatskoj javnoj školi. Iako je istina da na školski vjeronauk u hrvatskoj javnoj školi mogu utjecati, a na određeni način i utječu, brojni dobronamjerni i manje dobronamjerni čimbenici unutar i izvan školskog sustava,

49 V. STRUGAR, *Učitelj – temeljni nositelj, nav. dj.*, str. 418.

50 Usp. *Dekret »Apostolicam actuositatem« o apostolatu laika*, u: II. vatikanski koncil, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1972, br. 24.

51 Usp. *Ugovor o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama*, u: »Katehetski glasnik« 1(1991)1, 27-30, čl. 5; M. GOZZINI, *Se insegna cattolicesimo sarà mandato dalla chiesa. Dibattito: il nuovo insegnante di religione*, u: »Religione e Scuola« 14(1985-1986)2, 50-52.

52 Usp. J. MANZANARES, *La »missio canonica« del profesor de religión*, u: »Actualidad Catequética« 34(1994)162, 147-164.

sigurno je i da kvaliteti, profesionalnosti i općenitoj cijenjenosti školskog vjeronauka kao predmeta, kao i školskog vjeroučitelja kao učitelja, odgojitelja i profesionalnog djelatnika mogu i trebaju u prvom redu doprinijeti – nitko drugi nego upravo školski vjeroučitelji i vjeroučiteljice, odnosno, preneseno na područje župne kateheze, župni katehete i katehisticice. Budu li se i naši vjeroučitelji i katehete posebno trudili upravo na tom području i u tom pravcu, lakše će podnositi i prebroditi i poteškoće koje će život neizostavno donijeti. To pak ne mora uvijek značiti da odavde ili odande, javno ili skriveno, dolaze neki drugi koji nama žele nešto loše, nego jednostavno,

prisjetimo se, to je dio naše životne stvarnosti koja se neprekidno mijenja, a ni odgoj i odgojno-obrazovni sustav zajedno s njihovim institucijama i djelatnicima nije od toga izuzet.

I na kraju, prisjetimo se opet onoga što je rečeno za učitelja općenito, a što sasvim sigurno vrijedi i za vjeroučitelja: »Nastavnik obrazuje učenika posredstvom svog znanja, a odgaja ga snagom svoje osobnosti«⁵³.

---

53 M. BRATANIĆ, *Međuljudski odnos nastavnika i učenika*, u: B. DRANDIĆ (ur.), *Priručnik za ravnatelje odgojno-obrazovnih ustanova*, Znamen, Zagreb 1993, str. 73-83, ovdje str. 73.